

БОЈАН СТОЈНИЋ
Архив Републике Српске
Бањалука

Стручни рад
УДК 930.25:655.4(497.6RS)
COBISS.RS-ID 139884801
DOI 10.7251/GUARS2315011S

ИЗДАВАЧКА ДЈЕЛАТНОСТ АРХИВА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ И УДРУЖЕЊА АРХИВСКИХ РАДНИКА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ У 2023. ГОДИНИ

Архив Републике Српске је, осим редовних активности на пословима заштите, сређивања, обраде и коришћења архивске грађе, посветио велику пажњу културној и научној дјелатности у 2023. години. Самостално или у сарадњи са другима приредили смо двије изложбе архивских докумената и објавили 17 научних књига и научноистраживачку студију у седам књига. Посебно смо поносни на нашу издавачку дјелатност. Архив је већину своје издавачке дјелатности реализовао у сарадњи са репрезентативним струковним Удружењем архивских радника Републике Српске. На пољу издаваштва у прошлој 2023. години остварили смо сарадњу са Архивом Војводине из Новог Сада, Историјским архивом Града Новог Сада, Војним архивом из Београда, Историјским архивом Ужице, Међуопштинским историјским архивом Чачак, Институтом за савремену историју из Београда, Народном и универзитетском библиотеком Републике Српске, Културно-образовним центром Нови Град, Музејем Козаре из Приједора и Националним парком Козара. Нашу издавачку дјелатност подржали су Служба председника Републике Српске, Министарство просвјете и културе Републике Српске, Републички секретаријат за вјере, МХ Електропривреда Републике Српске, МП АД Требиње, Министарство цивилних послова БиХ, Град Бањалука, Министарство културе Републике Србије и други.

Изузетна издавачка дјелатност Архива Републике Српске обogaћена је почетком 2023. објављивањем два капитална историјска извора првог реда. У издању Историјског архива Града Новог Сада, Војног архива из Београда и Архива Републике Српске, а у оквиру посебне едиције “Злочини Независне Државе Хрватске 1941–1945. године”, др Маријана Мраовић, научни сарадник из Војног архива Министарства одбране Републике Србије и мр Петар Ђурђев, директор Историјског архива Града Новог Сада, приредили су зборнике одабраних докумената “Злочини Независне Државе Хрватске 1941–1945. године”, књ. 2 (1943–1945) и “Комесаријат за избеглице и пресељенике Владе народног спаса 1941–1944. године”, књ. 3. Крајем прошле године, а у оквиру едиције “Злочини НДХ 1941–1945. године”, објављен је Зборник одабраних докумената “Фундус Војног архива и Историјског архива Града Новог Сада као сведочанство о страдању јеврејског становништва на територији окупиране Краљевине

Југославије у Другом светском рату”, књ. 4, који су приредили М. Мраовић и П. Ђурђевић. Издавачи овог зборника докумената су Историјски архив Града Новог Сада, Војни архива из Београда и Архив Републике Српске.

Поводом обиљежавања 70 година постојања и рада Архива Републике Српске, а у издању Архива и Удружења архивских радника Републике Српске, објављена је књига др Бојана Стојнића “Архив Републике Српске 1953–2023”. Рецензенти књиге су архивски савјетници др Владан Вуклиш и Небојша Радмановић. Књига је обима 145 страна, а садржи сљедећа поглавља: Предговор, Архив у Бањалуци, Архив у Добоју, Архив у Фочи, Организациона структура архивске мреже, Смјештај и опрема, Запослени, Архивска грађа и књижни фонд, Научна и културно-просвјетна дјелатност, Архивски прописи, Међуархивска и међународна сарадња, Удружење архивских радника Републике Српске, Попис архивских фондова и збирки, Списак запослених, Summary, Zusammenfassung, Резюме и Скраћенице.

У изложбеном холу Архива Републике Српске отворена је 19. априла 2023. изложба архивских докумената “Архивско благо Републике Српске”, а у Малом изложбеном салону ЈУ Бански двор – Културни центар 20. априла 2023. изложба “Нова зграда Архива Републике Српске”.

По много чему изузетна издавачка продукција Архива обogaћена је средином 2023. другим и допуњеним издањем луксузне монографије др Зорана Пејашиновића “Бан Милосављевић. Прича о човјеку који је Бањој Луци обистирио име”. Монографија је објављена у издању Архива Републике Српске, Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске и Удружења архивских радника Републике Српске. Рецензенти монографије су проф. др Боровоје Милошевић и др Владан Вуклиш. Монографија доноси биографију Светислава Т. Милосављевића а, осим Увода и Предговора, садржи три велике цјелине: “Од ђака до министра”, “Бан Врбаске бановине (1929–1934)” и “Поново у Београду”. Монографија је промовисана у препуној Вијећници ЈУ Бански двор – Културни центар у Бањалуци 22. јуна 2023. На промоцији су говорили Душан Поповић, др Боровоје Милошевић, др Владан Вуклиш и др Зоран Пејашиновић.

Архив Републике Српске, Удружење архивских радника Републике Српске и Културно-образовни центар Нови Град објавили су “Фотомонографију Милана Карановића”, аутора доц. др Мирослава Дрљаче, мр Лебибе Џеко и проф др. Боровоја Милошевића. Рецензенти фотомонографије су проф. др Бошко М. Бранковић и проф. Драго Вејновић.

Удружење архивских радника и Архив Републике Српске објавили су монографију “Дипломатија Хрвоја Вукчића Хрватинића”, аутора проф. др Аранђела Смиљанића. Рецензенти монографије су проф. др Марко Шуица и проф. др Снежана Божанић. Монографија се састоји се од 218 страница основног текста са пратећим научним апаратом. Књига представља оригиналан истраживачки рад који се односи на дипломатско-политичке теме позног средњег вијека, прије свега из области историје средњовјековне босанске државе.

Архив и Удружење архивских радника Републике Српске објавили су књигу “Војвода Мићо Љубибратић Херцеговац (1839–1889). Споменица”, коју је приредио Рене Гremo (René Grémaux). Рецензенти споменице су др Боровоје Милошевић и др Радован Субић. Приређивач “Споменице” је текст подијелио у више цјелина: од уводне ријечи и основних биографских података о Љубибратићу, преко некоролога и последице смрти објављених цртица о знаменитом војводи, до савремених историографских радова и извода из раније објављене архивске грађе о Љубибратићу. Посебно интересантан је ликовни додатак “Споменици”, који коначно заокружују библиографски подаци. “Споменица” је обима 326 страница.

У издању Удружења архивских радника Републике Српске, Архива Републике Српске и Међуопштинског историјског архива у Чачку објављено је фототипско издање књиге Недељка П. Гиздавића “Српска африкијада”, коју су приредили Нада Петровић и Лела Павловић, историчари и архивски савјетници. У српској историографији мало је одредница које упућују на боравак Српске војске у сјеверној Африци током Великог рата. Један од ријетких који се бавио животом српских војника у Бизерти, у Тунису, био је Недељко П. Гиздавић, књижевник и професор, који је написао књигу “Српска африкијада” и објавио је 1922. у Београду, у Штампарији “Будућност”.

Архив и Удружење архивских радника Републике Српске објавили су књигу “Тромогласно амазонство једне холандске фрајле: Жана Меркус (Jeanne Merkus) у Херцеговини и Србији за време устанка и рата 1875–76. Грађа и прилози”. Књигу је приредио, предговор и дио прилога написао Рене Гremo. Ова књига се фокусира на балкански период живота Жана Меркус (1839–1897) и садржи све расположиве изворне документе на српском, хрватском и другим словенским језицима. Поред тога, обухваћени су и текстови писани локалним нарјечјима, у којима су (јужно)словенски историчари, публицисти, новинари, пјесници и романописци изнијели мишљења о њој.

У сарадњи Историјског архива Ужице, Архива Војводине, Архива Републике Српске и Удружења архивских радника Републике Српске објављено је треће издање књиге Момчила Вуковића Бирчанина “Вук Караџић: Револуционар српског књижевног језика (1787–1864)”. Адаптацију текста за ово издање урадила је Весна Лучић. Рецензенти књиге су др Боровоје Милошевић и др Љиљана Костић. Књига садржи 335 страница текста, подијељених у 20 подна- слова, кроз које аутор разматра најважније дијелове Вуковог живота и ствара- лаштва, од рођења у Тршићу код Лознице 1787, до смрти у Бечу 1864. године. Дјело је обогашено библиографијом најважнијих Вукових дјела и списком кориштене литературе.

Оно по чему се свакако издваја прошла година када је у питању издава- штво, представља објављивање капиталне научноистраживачке студије “Саслу- шања српских избеглица” у издању Удружења архивских радника, Архива Републике Српске и Архива Војводине. Студија је објављена у оквиру посебне библиотеке (едиције) “Сведочења”, а обухвата уводну студију и шест зборника

докумената (сведочења): 1. “Саслушања српских избеглица: Историјски контекст и анализа саслушања”, 2. “Акција Римокатоличке цркве”, 3. “Јасеновачки логор”, 4. “Лобор град – Хрватски логор за српске жене и децу”, 5. “Босна и Херцеговина”, 6.1. “Хрватска–Далмација–Славонија–Срем I” и 6.2. “Хрватска–Далмација–Славонија–Срем II”. Аутор уводне студије и приређивач шест зборника докумената је угледни историчар др Вељко Ђурић Мишина. Рецензенти уводне студије су др Бојан Димитријевић, др Радован Пилиповић и др Александар Стојановић. Промоција ове капиталне научноистраживачке студије одржана је у Вијећници ЈУ Бански двор – Културни центар 25. децембра 2023. На промоцији су говорили др Бојан Стојнић, Ивана Гојковић, др Бојан Б. Димитријевић, проф. др Горан Латинковић и др Вељко Ђурић Мишина.

Архив и Удружење архивских радника Републике Српске објавили су монографију “Траговима прошлости: Српско просвјетно и културно друштво ‘Просвјета’ у Босанском Петровцу”, аутора проф. др Бошка М. Бранковића. Рецензенти монографије су др Драга Мاستиловић, др Боровоје Милошевић и др Радован Пилиповић. Монографија је обима 149 страница текста, подијељених у двије основне цјелине, једна до прве забране рада СПКД “Просвјета” почетком Првог свјетског рата и друга, која почиње обновом рада друштва након Првог свјетског рата и друге забране рада друштва 1949. године.

У издању Архива и Удружења архивских радника Републике Српске објављена је монографија “Ревеник (од Градине до Кадињаче)” аутора проф. др Аранђела Ј. Смиљанића. Рецензенти монографије су др Драгиша Д. Васић и др Бошко М. Бранковић. Монографија овог села у Општини Босански Петровац је обима 716 страница текста са готово невјероватне 2.604 напомене. Настала је као резултат седмогодишњег истраживачког рада аутора, који је користио необјављене историјске изворе из архива, надгробне натписе, објављене изворе, релевантну литературу и усмене изјаве. Монографија је подијељена на неколико поглавља и на већи број поднасловa.

Архив Војводине и Архив Републике Српске објавили су публикацију “Дична Српкиња – Стоја Кашиковић”, аутора Душана П. Петронијевића. Рецензенти ове публикације су проф. др Љубиша Деспотовић и др Вања Глишин. Ово дјело садржи 61 страницу, а подијељено је на тринаест поглавља. Поред писане ријечи, публикација је илустрована пробраним фотографијама. Аутор је приказао живот и дјело најуспјешнијег српског обавјештајног агента у Сарајеву у годинама прије Првог свјетског рата, Стоје Кашиковић рођене Здјеларевић.

Међу бројним публикацијама објављеним прошле године, велику пажњу привукла је монографија др Бојана Б. Димитријевића “Војска брза као вјетар: Војска Републике Српске у рату 1992–1995”, објављена у издању Архива Војводине, Института за савремену историју из Београда, Архива Републике Српске и Удружења архивских радника Републике Српске. Рецензенти монографије су др Милан Гулић и др Марко Милетић. Монографија је обима 433 стране, а садржи 14 поглавља: 1) Увод, 2) Југословенска народна армија у Босни и Хер-

цеговини, 3) Настанак Војске Српске Републике БиХ, 4) Војска Републике Српске – поглед изнутра, 5) 1992 – успеси нове српске војске, 6) 1993 – српска политика пропушта прилику за војничку победу, 7) Преломна ратна година – 1994, 8) Прва половина 1995: Последњи успеси Војске Републике Српске, 9) Друга половина 1995: Ваздушном агресијом до мировног плана, 10) 1996 – прва мирнодопска година, 11) Закључак, 12) Прилог, 13) Извори и литература и 14) Скраћенице. Удружење архивских радника Републике Српске је испоручило Служби председника Републике Српске 1.000 примјерака монографије, која је поводом прославе Дана Републике Српске, 9. јануара 2024, поклоњена гостима и званицама на свечаној академији у Спортској дворани “Борик”. Поводом 9. јануара, Дана Републике Српске, одржана је у Вијећници ЈУ Бански двор – Културни центар у сриједу, 10. јануара 2024. промоција монографије. На промоцији су говорили: др Бојан Стојнић, др Небојша Кузмановић, Драган Давидовић, др Милан Гулић и др Бојан Б. Димитријевић.

Музеј Козаре у Приједору, Национални парк Козара, Архив Републике Српске и Удружење архивских радника Републике Српске објавили су монографију “У борби рођене: Допринос жена Козаре Народноослободилачкој борби”, ауторки мср Ведране Адамовић и Марине Љубичић Богуновић. Рецензије потписују др Владан Вуклиш и мср Сандра Лукић. Монографија садржи 397 страница текста који је подијељен у неколико великих цјелина, уз уобичајени предговор, увод, списак извора и литературе, закључак и богате прилоге који се односе на имена погинулих и преживјелих жена у Народноослободилачкој борби. Ово дјело представља веома важно историјско свједочанство о промјени улоге жена у току и након Другог свјетског рата.

Изразито успјешну 2023. годину на пољу издавачке дјелатности завршили смо објављивањем књиге “Др Емил Гаврила: Дјеловање међу Србима Босне и Херцеговине”, чији је аутор и приређивач др Гојко Маловић. Издавачи књиге су Историјски архив Града Новог Сада, Архив Републике Српске и Удружење архивских радника Републике Српске. Књига је обима 161 страницу и подијељена је у више цјелина. Осим краће Гаврилине биографије, читаоци имају прилику да се упознају са садржајем сва четири царска меморандума (1896, 1897, 1900, 1902), Уставом црквене и школске самоуправе српско-православног народа у Босни и Херцеговини те неколицином Гаврилиних текстова посвећених знаменитим српским народним првацима из БиХ. Поговор за ову књигу написао је др Боровоје Милошевић.